

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXII

Нови Сад, октобар, 1973.

Број 10

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Бранко Појић	Покрајинско веће као други дом
Покрајинске скупштине
Др Панга Марина	Смисао и садржина најновије из-
мене у функцији одбране окрив-
љеног у кривичном поступку
Др Карло Ковач	Гарантије инвеститорима за улага-
ња у иностранству
Јован Гуцуња	Приговори на квалитет робе код
уговора о купопродаји с освртом
на судску праксу

ПРАВНА ПРАКСА

Живко Киселички	Из судства
Младен Косовац	Из управе

САОПШТЕЊА

Преглед важећих тарифа о награ-
дама и накнадама трошкова за
рад адвоката

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Година XXII

Нови Сад, октобар, 1973.

Број 10

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Бранко Појић

ПОКРАЈИНСКО ВЕЋЕ КАО ДРУГИ ДОМ ПОКРАЈИНСКЕ СКУПШТИНЕ

Одредбама члана 298. Нацрта уставног закона Војводине утврђује се да Скупштину Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине поред Већа самоуправних заједница сачињава и Покрајинско веће, које треба да броји 25 чланова.

Према утврђеним функцијама и задацима овог Већа види се да оно поред политичко-извршне функције, која је утврђена у одредбама члана 318. Нацрта, има и нормативну функцију. Наиме, одредбом члана 319. Нацрта је утврђено да Покрајинско веће у вршењу послова из надлежности Скупштине самостално претреса и уређује читав низ питања и односа који по својој важности представљају веома значајна питања која се односе на функционисање политичког система. Тако на пример у самосталну надлежност овог Већа стављено је уређивање односа у области: унутрашње политике, безбедности, кривичних дела, привредних преступа, система прекршаја и извршења казни и санкција, правосуђа, опште управе, брака, породице, наслеђивања и других статусних питања грађана, остваривања права и слобода грађана и низа других области од општег политичког значаја.

Поред ове веома значајне нормативне функције у којој делује самостално, ово Веће заједно са Већем самоуправних заједница одлучује о читавом низу других питања као што су: промена Уставног закона, давање сагласности о променама Устава СФРЈ и СР Србије, промена граница Покрајине, избор делегације Покрајинске скупштине у Веће република и покрајина у Скупштини СФРЈ, избор члана председништва СФРЈ, избор и именовање других тела и функционера итд.

Чланове Покрајинског већа бира, на основу кандидатске листе коју утврђује Покрајинска конференција ССРН Војводине, Веће самоуправних заједница Скупштине САП Војводине, а потврђују грађани референдумом.

Анализирајући функцију и улогу овог Већа, његова права и дужности, начин рада као и начин избора и одговорности за рад, чини се да предложена решења, онако како су дата у Нацрту уставног закона, нису у односу на одређена питања довољно јасна, а што је најважније, има се утисак да нису сасвим у складу са основним начелима датим у Нацрту уставног закона, односно са полазним основама утврђеним у Платформи СКЈ.

Ове нејасноће као и нелогичности произилазе управо из његове функције која се предлаже Нацртом уставног закона, односно и чињенице да оно у себи садржи истовремено како политичко-извршну, тако и законодавну функцију. Истовремено утврђивање у једном скупштинском телу политичко-извршне и законодавне власти, што иначе представља новину у нашој уставотворној пракси, у одређеној мери, имајући у виду начин рада и одговорности за рад, као и начин избора чланова овог Већа, доводи у питање опште усвојену и прихваћену поставку да скупштински систем, односно рад и одлучивање у Скупштинама друштвено-политичких заједница треба да се заснива на делегатском принципу.

Наиме, полазећи од основних начела утврђених у Нацрту уставног закона Војводине, основну улогу и у вршењу власти и управљања како у сфери материјалне производње, тако и у свим другим друштвеним пословима има радничка класа и сви радни људи који чине носиоце управљања и власти у нашем друштвено-политичком систему.

Ову своју улогу радничка класа и радни људи обезбеђују вршењем функције власти и управљања у основним организацијама удруженог рада и другим основним самоуправним организацијама и заједницама путем делегација и делегата у органима управљања самоуправних организација и заједница и путем делегата у Скупштинама друштвено-политичких заједница и другим органима самоуправљања.

У овим начелима такође се истиче да радничка класа и радни људи путем државне власти на самоуправним основама доносе опште обавезне норме понашања и обезбеђују и штите слободе и права човека и грађанина, социјалистичке самоуправне односе и самоуправна права радних људи као и Уставом утврђени поредак.

На истим принципима се заснива и Платформа за припрему ставова и одлука X конгреса СКЈ, која такође полази од доминантне улоге радничке класе и радних људи који треба да обезбеде превођ и превагу у вршењу функције власти и управљања у свим сферама друштвеног живота, а што треба, између осталог, да добије потпуну потврду и стварну примену и у скупштинском систему који треба да се конституише и развија на

основама делегатског принципа, преко кога радничка класа и радни људи треба да остваре ту своју улогу, односно да директно утичу и контролишу рад својих делегата и делегација итд.

Имајући у виду ова основна начела која произилазе из Устава и Уставног закона Војводине као и из Платформе СКЈ, а која се односе на утврђивање доминантне улоге радничке класе и радних људи у свим сферама друштвеног живота и друштвених послова, па према томе и у сфери оних друштвених послова и односа који, према одговарајућим одредбама Нацрта уставног закона Војводине, спадају у надлежност Покрајинског већа, са правом се може поставити питање у којој мери и на какав начин ће радничка класа моћи и у овим сферама друштвеног живота, које нису ни мале ни безначајне, ефикасно да обезбеди ту своју улогу и утицај.

Ово питање се поставља управо због тога што се Покрајинско веће по начину избора и рада не заснива на делегатском принципу, односно што његови чланови нису делегати основних и других организација удруженог рада, самоуправних заједница итд., па самим тим радничка класа и радни људи немају могућност да директно, као у случају Већа самоуправних заједница, утичу на рад и контролишу рад чланова овог Већа итд.

Сем изнетог, чини се да би се у односу на ово Веће и предложена решења која се односе на његов рад, одговорност у раду итд., могла поставити и нека друга питања и то:

1) Пре свега није довољно јасно због чега се у скупштинском систему, као што је већ речено, предлаже конституисање таквог Већа које би истовремено у својим рукама имало сконцентрисану и извршно-политичку и законодавну власт. Обзиром да се утврђивање оваквих скупштинских тела по први пут јавља у нашем скупштинском, односно уставотворном систему, сигурно би било потребно у овом правцу дати подробиња образложења.

2) Ако се већ и пошло од одређених разлога да ово Веће поред извршно-политичке власти треба да има и законодавну власт, у којој функцији је апсолутно самостално, онда се чини нелогичним да чланове овог Већа, обзиром на овакву њихову функцију и самосталност, бирају делегати Већа самоуправних заједница. Ово би било разумљиво и логично када би ово Веће искључиво имало само политичко-извршну функцију Скупштине.

3) У погледу одговорности за вршење својих послова, Нацрт утврђује да је ово Веће одговорно Покрајинској скупштини. Међутим, одмах се поставља питање, није ли ова одредба противуречна сама себи, односно противуречна са функцијом и положајем овога Већа у односу на његову нормативну функцију. Наиме, из текста Нацрта се види да је ово Веће у односу на ову своју функцију апсолутно самостално у вршењу ових послова и у овом погледу представља једнако-правног партнера са другим Већем, тј. са Већем самоуправних заједница. Стога управо није јасно како оно може у вршењу ове функције да

одговара другом Већу, односно још мање је логично да може да одговара само себи, обзиром да и ово, тј. Покрајинско веће у овом случају такође представља Скупштину, тј. чини њен саставни део.

4) Слична примедба могла би да се односи и на одредбу Нацрта где се каже да је Покрајинско веће о свом раду дужно да извештава Веће самоуправних заједница. Оваква одредба била би разумљива када би се односила на рад Покрајинског већа у његовој политичко-извршној функцији, али у најмањем није јасна када је реч о другим функцијама овог Већа, односно о његовој нормативној функцији у којој је оно потпуно самостално.

5) На исти начин није јасна, а истовремено је противуречна, и одредба која се односи на право Већа самоуправних заједница да може да поништи или укине пропис Покрајинског већа који је у супротности са Уставним законом, односно Покрајинским законом или другим актом Скупштине.

Прво, није јасно на који се то пропис мисли. Ако се под прописом може подразумевати и закон који би донело ово Веће (шире тумачено и закон је пропис) онда је нелогично да тај пропис, односно закон који је у вршењу своје нормативне функције самостално донело Покрајинско веће, може из било којих разлога да поништи неко друго Веће, у конкретном случају Веће самоуправних заједница. Такав однос, у овом случају равноправних скупштинских тела, без обзира на значај нормативне функције коју свако тело има, не би могао бити рационалан и у конкретном случају разуман.

Друго, ако се под прописом има подразумевати само такав пропис који ово Веће доноси у вршењу послова своје политичко-извршне функције и у том случају могло би се поставити питање наведеног права Већа самоуправних заједница, тј. могло би се поставити питање да ли Веће самоуправних заједница треба да има ова овлашћења и у случајевима када је реч о пропису Покрајинског већа који је оно донело у извршењу закона које је донело Покрајинско веће.

б) И најзад, није од посебног значаја али је интересантно као решење које се предлаже, могло би да се постави и питање начина рада и одлучивања овог Већа. Наиме, одговарајућим одредбама Нацрта утврђује се начин рада Покрајинског већа, па се вели да ово Веће ради у седницама, да пуноважно одлучује ако је седници присутна већина чланова Већа и да по правилу Веће своје одлуке доноси већином гласова присутних чланова. Ако се зна да предлог гласи да ово Веће треба да броји 25 чланова, онда би могло да се догоди у пракси да о доношењу, или недоношењу неког закона одлучи седам људи што у досадашњем скупштинском систему, у односу на ово питање, у нас није био случај.

Свакако да предложена решења, када је реч о саставу и организацији Покрајинске скупштине, не представљају крајња решења и да ће сигурно и у овом погледу бити одређених допу-

на и побољшања. Међутим, чини се извесним да би размишљања у овом погледу требало усмерити пре свега у правцу обезбеђења одлучујуће улоге радничке класе и радних људи и у сферама друштвених односа и питања који су према одредбама Нацрта дати у надлежност Покрајинском већу.

Даље, ако већ постоје оправдани разлози да се у Покрајинској скупштини конституише посебно тело, односно веће које би поред политичко-извршне функције имало и одређену нормативну функцију, тада би било добро да ову функцију ово Веће врши заједно са Већем самоуправних заједница, или ако то није могуће, да се нормативна функција овог Већа сведе на најужу и разумну меру. Истовремено, било би нужно у овом случају избећи све нејасноће, могуће нелогичности и противречности на које је у овом напису делимично већ и указано.

Иначе, чини се да би најдоследније решење било оно по коме би се у оквиру Скупштине, а могуће је и ван ње, формирало такво веће које би као орган Скупштине искључиво имало извршно-политичку функцију и које би било овлашћено да у том смислу самостално одлучује о неким пословима из надлежности Скупштине. Ово истовремено значи да би законодавне функције Скупштине требало поверавати Већу или већима чији би систем функционисања био заснован на принципима делегатског система.

У овом напису се није улазило у проблематику која се односи на приличну различитост у регулисању овог питања у другим републичким Скупштинама, односно у Скупштини САП Косово. У најкраћим цртама речено разлике у овом погледу, тј. у погледу конципирања одговарајућих републичких већа постоје, иако би и у овом случају могло да се постави питање да ли су толике разлике оправдане, односно да ли би било могуће да се ово питање у свим републичким и покрајинским скупштинама регулише на јединственији начин у оквирима јединствено утврђеног скупштинског система који је дат у Нацрту устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Др Панга Марина

СМИСАО И САДРЖИНА НАЈНОВИЈЕ ИЗМЕНЕ У ФУНКЦИЈИ ОДБРАНЕ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1. Новелом Законика о кривичном поступку од 31. I 1973. године чл. 72. ЗКП, а који члан као што је извесно, регулише једно од права браниоца у току кривичног поступка, допуњен је са два нова става. У даљем излагању биће речи управо о тој допуни која уноси извесне измене у функцији одбране окривљеног у кривичном поступку.

2. Према да је одбрана основна функција кривичног поступка која се, углавном, састоји у супротстављању оптужби, ипак њена суштина, обим и функционисање нису само ствар оптуженог и његовог браниоца, тј. ствар субјеката те функције, већ су у истој мери и ствар правосућа у целини па и друштва, јер дугогодишње искуство је показало да су утврђење истине и правна оцена у зависности и од међусобног супротстављања ових двеју функција, а у духу контрадикторности израженој кроз формулу *audiatur et altera pars*. Садржина одбране као и права и дужности њених носилаца у нашем кривичном поступку у потпуности задовољавају ове захтеве модерног и демократског поступања. То произлази из анализе главе VI Законика о кривичном поступку, као и каснијих одговарајућих одредаба тог Законика које регулишу активност одбране у току поступка. Управо стога се и поставља питање: шта је условило измене одредаба Законика о кривичном поступку које регулишу одбрану, у правцу њеног сужавања, обим тог сужавања и како ће се све то одразити на основне задатке кривичног поступка и правилно функционисање правосућа.

3. Разлози који су наметнули потребу делимичног сужавања одбране и то искључиво само у току претходног поступка, садржани су у самој допуни чл. 72. ЗКП или тачније у новом ст. 2. тог члана. Ти су мотиви изражени речима: „посебни разлози одбране или безбедности земље”. Ипак, да размотримо нека питања у вези са тиме.

Једно од основних права грађана јесте право на одбрану, зајемчено у чл. 50, ст. 4. Устава СФРЈ. То право подробно је разрађено у већ наведеној глави VI Законика о кривичном поступку. Међутим, наш Устав у истој глави у којој говори о правима грађана, одређује и њихове дужности, те у чл. 60. и каже да је „одбрана земље право и највиша дужност и част сваког грађанина”. Наводећи ово право и ову дужност грађана желимо једино да подвучемо да су то уставне категорије.

Могуће је сада поставити питање да ли је право на одбрану у току кривичног поступка израз индивидуалног интереса грађана и њихове личности а одбрана земље израз колективног интереса, да ли су ово противречни интереси и је ли могућ сукоб између њих. Премда ово питање заслужује дубљу и целовиту разраду и анализу, на овом месту и у овом часу ограничићемо се на давање потврдног одговора на сва три питања. Међутим, оно у чему нема и не може бити колебања јесте да се у евентуалном сукобу ових интереса уопште не може поставити питање коме од њих треба дати приоритет, јер је он одређен у самом Уставу у ком је речено да је одбрана земље како право тако и највиша дужност и част сваког грађанина. При томе посебно треба истаћи да противуречност ових интереса и њихов сукоб немају неки дубљи и апсолутни карактер. Напротив, ограничење права одбране у кривичном поступку, па према томе и ова противуречност може бити само привремена и делимична.

Непостојање у досадашњем законском тексту могућности сужавања одбране био је донекле израз, ако не извесног занемаривања, а оно, свакако, израз недовољног истицања значаја и важности одбране земље, јер нема сумње да извршиоцу неких кривичних дела ништа није свето, па ни одбрана и безбедност земље и да је он спреман и њих да жртвује. Овом Новелом одузета је могућност наносења штете одбрани и безбедности земље.

Према томе, ово ускраћивање одбране има увек у виду извршиоца кривичног дела, а не људе који се професионално баве одбраном, не браниоце, и ако је уперено противу некога онда је то увек искључиво противу окривљеног а у интересу одбране земље и њене безбедности. Стога сваки покушај да се сужавање одбране донекле објашњава и као израз неповерења према браниоцима, није ништа друго до интерпретација која нема никакву реалну основу, јер пракса показује да највећи број бранилаца своју функцију обавља квалификовано, са максималном савесношћу и са пуном свешћу за одговорност.

Евентуални приговор да ово сужавање одбране није оправдано, јер да се чување тајне која је сазната присуствовањем истражним радњама или разгледањем списка, може обезбедити наредбом (чл. 163. ЗКП) да се чувају као тајна одређене чињенице или подаци и упозорењем на последице одавања те тајне, односно да се таквим одавањем чини кривично дело (чл. 285. КЗ), био би основан само ако би се наведене одредбе у пот-

пуности и увек занемаривале и остајале без примене. А управо то није и не сме да буде случај. Напротив, њих треба, по правилу, користити а непримењивати их само онда када се са основном сумња у њихову ефикасност. Тиме ће се избећи позивање браниоца на кривичну одговорност за непоступање по наредби, јер таква одговорност *post factum* не представља заштиту одбране земље и њене безбедности и није накнада за штету која би евентуално већ била нанета друштву.

4. Иначе, само ово сужавање, ово делимично ограничење одбране састоји се у ускраћивању браниоцу окривљеног да разматра поједине списе или да разгледа предмете — чл. 72, ст. 2. ЗКП; ускраћење браниоцу и окривљеном да присуствују извођењу појединих истражних радњи — чл. 156, ст. 5. ЗКП; и ускраћење права браниоцу да присуствује испитивању окривљеног — чл. 203, ст. 9. ЗКП. Ово је у ствари обим сужавања права одбране уведено овом Новелом.

За правилну примену у пракси сужавања права одбране од посебног значаја су елементи, услови тог сужавања одређени у Законику, а који су истовремено и гаранција од евентуалних злоупотреба. Да разгледамо те услове садржане у чл. 72. ЗКП.

Сужавање одбране може доћи само у претходном поступку, а који је код нас увек у виду истраге. У другим фазама кривичног поступка, дакле, никада и ни под којим условима не може доћи до ограничења одбране.

Први услов ограничења одбране јесте изузетност. Насупрот ономе што је у поступању, у понашању, покрету и слично, нормално, свакодневно, обично, што је правило, — стоји изузетак који одудара од свега тога, нешто што се предузима и што се јавља ретко и у ситуацијама супротним нормалним и обичним. У случају који се овде разматра, нормално је да бранилац има право увек да разматра списе и да разгледа предмете и да на супрот томе понекад, тј. изузетно може доћи до ускраћења тога права.

Други услов одређивања ограничења одбране је његова привременост. Како то произлази из самог појма „привремено“, ускраћење разматрања списа или разгледања предмета треба да је временски ограничено и да траје само онолико колико је то и заиста неопходно. Другим речима ово ограничење треба да траје док стоје разлози који су га наметнули.

Трећи услов који карактерише ово ограничење јесте да ускраћење не обухвата све списе, цео досије и све предмете који служе као доказ, већ само оне од њих који у себи садрже податке поверљивог карактера а упознавање других у овом случају браниоца са истима, може бити од штете за одбрану земље или њену безбедност. Нема сумње да код неких кривичних дела од посебног значаја (на пример, код кривичних дела против народа и државе) постоје подаци строго поверљиве природе, што и оправдава ову меру.

Ограничење права одбране изриче се формалном одлуком у виду решења и у истој треба да су изложени услови који су га наложили а о којима је напред било речи. Ово је потребно да би се већу окружног суда, када одлучује по жалби противу решења, пружила могућност испитивања законитости и основности ограничења.

Имајући у виду да до ограничења права одбране може доћи једино у истрази, да је истрага тек први, почетни стадиј кривичног поступка коме је сврха омогућење одлуке о даљем току поступка тј. о томе да ли ће се подићи оптужница или ће се поступак обуставити, и да се све оно што је урађено у истрази подвргава контроли и допуни у даљем току поступка, очигледно је да то сужавање одбране не може имати негативне реперкусије на испуњење основних задатака кривичног правосуђа, нити стварати тешкоће у томе.

Др Карло Ковач

ГАРАНТИЈЕ ИНВЕСТИТОРИМА ЗА УЛАГАЊА У ИНОСТРАНСТВУ

Поводом Закона о улагању средстава страних лица у домаће
организације удруженог рада (Служб. лист СФРЈ бр. 22/73.)

Увод

У данашње време јавља се као карактеристична ознака наше епохе све јача привредна сарадња различитих народних привреда. Ова сарадња обухвата не само привреде суседних земаља, него и привреде удаљених континената, као и привреде земаља и држава различитог друштвеног уређења као и сарадњу привреда високо развијених земаља са земљама у развоју — дојучерањим колонијама великих сила. Привредна усамљеност или аутархија у наше време не може да се замисли ни за једну земљу. Сарадња се јавља у различитим видовима и укључивање у светско тржиште је императив нашега времена. Привредно повезивање се манифестује у различитим облицима. Јављају се различити видови сарадње и удруживања, у промету лиценцама и продајним и производним трансакцијама. Овде желимо да испитамо облик сарадње који се јавља путем улагања средстава у иностранство, односно видове и форме гаранција које се дају иностраним инвеститорима.

Ту се појављују различите врсте гаранције и јемства како би се инострани капитал заинтересовао за улагање у домаћу привреду. Власницима иностраног капитала пружа држава а и појединци (у капиталистичким земљама) различите облике јемстава да би им пробудио интерес за улагање у домаћу привреду.

Сврха ових гаранција је да се појача осећање сигурности иностраног партнера и да га наведе на заједничка улагања, те да се иностраном будућем партнеру пруже веродостојни докази о томе да његов капитал неће претрпети губитак, те да се он осигура од евентуалних непредвиђених случајности. Ризик иностраног партнера састоји се поглавито у опасности одузимања и

експроприсања страних инвестиција на директан или индиректан начин.

Опасност одузимања може да се појави у облику отворених и драстичних мера као што су: национализација, конфискација, експропријација, или други облик подруштвљавања, као и у евентуално мање драстичним мерама. То би било у виду високих пореза који се накнадно уводе, у забрани трансфера добитка, као и у именовану принудних управника или у облику забране запошљавања иностраних стручњака, мешања у пословну политику предузећа итд. — а што у стварности може да доведе до готово потпуног одузимања иностраног капитала.

Да би се то спречило настали су разни облици гаранција. У оној мери у којој је једна неразвијена држава заинтересована да привуче иностране инвестиције путем својих неискоришћених сировинских извора као и јефтином радном снагом, да би на тај начин иностранец могао да користи за њега повољну ситуацију — јављају се и дате гаранције у најразличитијем облику.

Ове гаранције могу да се јављају у виду одређених концесија, уставних одредаба, нарочитих закона о иностраним капиталним улагањима, владиним изјавама, нарочитим премијама, одређеним уговорима са страним фирмама, државама па чак и инокосним лицима, као и путем других додељених повољних мера економске политике, као и у виду других гаранција финансијске природе — банкарске гаранције итд.

У овом напису намера нам је да изложимо и осмотримо карактеристике југословенског законодавства које има за циљ да обезбеди положај иностраних лица која улажу средства у домаће организације удруженог рада, а у светлу закона који је донет почетком 1973. године, пошто претходно у најкраћим цртама изложимо како је решено питање давања гаранција иностраним инвеститорима у неким државама у садашњости.

1. Гаранције у земљама изван Југославије

а) Гаранције које се дају у важећим уставима јављају се у појединим земљама те ћемо осмотрити најкарактеристичније. Члан 44. Устава Етиопије из 1955. године истиче да „свако може у законској форми располагати својом имовином. Ниједна имовина се не може експроприсати, осим на основу закона о експропријацији уз истовремено обештећење. У случају да се странке не споразумеју, треба да вид обештећења одреди суд у редовном поступку“. На сличан начин третирају ово питање и друге државе као на пример Танзанија, Гана, Либија, Мадагаскар итд. (Према *Investment Laws and Regulations in East Africa*, објављено у *Economic Bulletin for Africa*, Tom VII, Уједињене нације, Њујорк 1968).

б) Осим гаранција које воде порекло из Устава, уобичајено је у бројним случајевима дати гаранције иностраним партнери-

ма у оквиру одређених и нарочитих закона (codes investissements investment laws, investement codes).

При томе јавља се у првом реду привредно-политички моменат и он долази до изражаја у одређеним привредним гранама или подручјима које треба да имају извесну предност испред других привредних грана и подручја. Путем инвестирања у одређене привредне гране намеравају се ставити у повољни положај те гране или подручја. Ти закони садрже и одредбе о трајању инвестиција, као и одредбе о порезима и царинама. Поменути закони садрже понекад прописе о могућности подруштљавања стране имовине као и о начину обештећења у том случају, при чему се понекад везују одређене вредности за инострану валуту или златну подлогу. Закони у тим случајевима често предвиђају и гаранције у сврху обезбеђења иностраног партнера.

Иако ови закони предвиђају и начин и пут обештећења у случају да дође до одузимања стране имовине, при чему се пружају и врло ефикасне гаранције — ипак су то само једностране изјаве одређених држава — и на тај начин не пружају потпуну сигурност против евентуалне самовоље или друге врсте угрожавања интереса иностраног партнера који улаже своја средства.

в) Другу врсту гаранција пружају изјаве експонената владе или других политичких руководиоца у погледу обезбеђења иностраних пословних партнера. Свакој држави је стало до тога да међународно јавно мњење цени углед одређене државе и у ту сврху се и дају изјаве одговорних политичких руководиоца. Ниједном државном руководству не може бити без интереса какав углед оно у иностранству ужива. Светост задате речи и одржавање уговорних обавеза је нешто о чему свака држава мора да положи рачуна како пред својим грађанима, тако и пред иностранством. Међународно јавно мњење је морална снага која врши значајну улогу и њено дејство има ту снагу да се ниједна држава не може оглушити о углед који ужива у међународним привредним круговима. Та морална снага дејствује често врло ефикасно и принуђава државе да одржавају своју реч и извршавају своје задатке.

г) Одређене инвестиције могу да буду одобрене и путем нарочитих дозвола. Законодавства појединих земаља регулишу путем нарочитих прописа на који начин треба да су осигуране инвестиције иностраних партнера као и који кораци треба да су предузети да би се инвестиције спровеле у живот.

Ова одобрења могу да буду дата у виду тзв. „концесија“. Под тим се подразумевају такве дозволе или и уговори у смислу којих се додељују иностраном улагачу капитала одређена права за искоришћавање појединих привредних подручја. Ради се најчешће о домену одређених јавних служби као на пример оснивање и искоришћавање електричних централа, железничких линија, трамваја, делатности у рударству и шумарству итд.

Мишљења о правној природи ових концесија су прилично супротна. По једном мишљењу ради се овде о међународним

уговорима, међутим, постоје и гледишта која су супротног мишљења. Без жеље да се овде упуштамо у решавање теоретских питања о правилности и исправности предњих схватања, може се утврдити да се већ чисто из практичних разлога мора оспорити међународно-правни карактер ових уговора, јер се код ових уговора само једна странка, држава, јавља као субјект међународног права, док друга странка, без обзира ради ли се о правном или физичком лицу, није субјект међународног права.

Међутим, захтеви свакодневног живота не упуштају се ни у какве теоретске дискусије, него стварају из практичних разлога одређене уговоре који се могу посматрати као одређени уговори о делу. Ови уговори заузимају често место уговора о концесији, па се у међународном робном промету називају „service contracts”.

Типичан пример таквог уговора може се навести у случају када је закључен уговор између једног европског конзорцијума (састављеног од белгијских, француских, италијанских, аустријских и шпанских друштава) и персијског друштва за нафту 1969. године. У смислу уговора инострани конзорцијум преузео је обавезу вршења истраживачких радова у одређеним деловима Ирана. Конзорцијум се обавезао да инвестира у року од 5 година у истраживање нафте 16,000.000 долара. Трајање уговора се продужује на даље 3 године, ако у поменутом року конзорцијум инвестира даљих 24,000.000 долара, а продужује се важност уговора на даље 2 године, ако се годишње даље инвестира 2,000.000 долара. Подручја на којима се не открије нафта враћају се персијском друштву. Тамо, међутим, где је откривена нафта, она се искоришћује на тај начин да се половина нафте додељује иранском друштву као национална резерва, а од друге половине конзорцијум има право да преради 45%, а остатак припада персијском друштву.

Поред већ изложених видова гаранција значајну улогу играју и одређене банкарске гаранције као и јемства финансијске природе која се дају од стране одређених пословних кругова и осигуравајућих друштава у различитом облику; међутим, обим овога чланка не омогућује даље излагања ове врсте, јер би се тиме изгубила из вида сврха испитивања — гаранције иностраним пословним партнерима који се одлуче на улагања у југословенску народну привреду.

II. Положај иностраних пословних партнера и њихово обезбеђење у Југославији

A

Пре но што се пређе на расправљање самог питања морамо да укажемо на одређене битне особености југословенске привреде, система привређивања као и државног уређења.

а) Југославија је социјалистичка држава која настоји да изгради социјализам на бази радничког самоуправљања. Услед тога је улога државе другачија него у осталим социјалистичким земљама.

б) У југословенској народној привреди спороводи се планирање тако што држава одређује само основне принципе плана. Из тога произилази да поједина предузећа слободно одређују свој програм производње у оквирима општег плана, услед чега улога тржишта долази до јачег изражаја.

в) У радним организацијама трудбеници одређују пут и начин као и обим производње самостално и неупливисано од државних органа. То значи да држава не наређује нити поставља одређене задатке предузећима у погледу производње, него непосредни произвођачи — радници — непосредно одређују шта ће се и у којој количини произвести. При томе воде рачуна о закону понуде и тражње, тј. имају у виду захтеве уређеног тржишта.

г) Радне организације су самостална правна лица. Ниједан државни орган нема права да се меша у њихову делатност све донде док радна организација поштује законе и уплаћује прописане доприносе у виду пореза и амортизације, као и док одговара и осталим обавезама према својим пословним партнерима.

д) О расподели прихода одлучују радници предузећа самостално. Они одређују шта се има уплатити у фондове предузећа, а колики део ће припасти радницима као протувредност њихове делатности у предузећу. Уколико предузеће послује без успеха или са великим губицима, може да буде одређен и стечајни поступак. У случају да предузеће није у могућности да удовољава својим обавезама, то се у смислу југословенског законодавства може применити и установа принудног поравнања, ако повериоци — друга социјалистичка предузећа — то сматрају као оправдано и не желе да дође до отварања стечаја, него се задовољавају да им потраживања буду покривена путем принудног поравнања.

ђ) Из предњег произилази да југословенска предузећа имају не само формалну него и стварну самосталност. Држава се не меша у пословање предузећа, али и не одговара за обавезе или дугове предузећа, сем у изузетним случајевима које предвиђа закон.

Сматрали смо за потребно да се ово изнесе како би се пластичније изложила улога наше земље. Она има одређене особености због којих и принципи привредне и економске политике наше земље имају одређену специфичност. Ово није без разлога с обзиром да је Југославија у

географском смислу између Истока и Запада — између северне и јужне Европе, те што представља степеницу према Средоземном мору. У

политичком смислу је Југославија једина европска земља која припада групи несврстаних, а у

друштвено-политичком смислу Југославија је једина социјалистичка држава која настоји да изгради социјализам на бази радничког самоуправљања.

Б

Месеца јула 1967. године ступили су на снагу у Југославији прописи о инвестирањима страних партнера у југословенска предузећа.

Радило се о заједничким инвестирањима иностраних правних и физичких лица у југословенска предузећа у сврху постизања заједничких пословних резултата уз заједнички ризик (заједничко вођење послова), служећи се међународним термином за ове послове познате под именом: joint venture.

До тога, међутим, није дошло једним одређеним нарочитим законом него путем промене једног постојећег закона — Закона о средствима радних организација. На ову материју се, међутим, поред прописа овог Закона односе још, с обзиром на компликовану природу иностраних улагања, и закони о порезима, о радним односима, о девизном пословању итд.

Тек месеца априла 1973. године ступио је на снагу Закон о улагању средстава страних лица у домаће организације удруженог рада (Служб. лист СФРЈ бр. 22, од 19. априла 1973). Пре тога је овом значајном питању посвећена тачка 4. Уставног амандмана XXII, а значај тог питања произилази и из тога што је и Нацрт устава СФРЈ, дат на дискусију јуна 1973. године, у ставу 3. члана 27. посветио пажњу овом проблему.

Закон који је ступио на снагу крајем априла 1973. године даје предузећима знатну слободу. Закон поставља одређене услове који се траже за сарадњу између југословенских предузећа и иностраних пословних партнера, при чему се води рачуна о слободи уговарања и аутономији воље странака.

Да би један такав уговор постао пуноважан Закон поставља следеће услове:

1) Уговор између југословенског предузећа и иностраних партнера мора да буде закључен у писменој форми.

2) Удео иностраних инвеститора не сме да постигне висину улагања југословенског партнера (мора значи да буде испод 50% вредности укупних улагања).

3) У року од 30 дана по закључењу уговора мора уговор бити поднесен надлежним органима у сврху уношења у прописани регистар.

4) Упис у регистар може да буде оспорен, односно он се неће извршити из разлога наведених у члану 12. Закона.

Овде се ради о разлозима државне сигурности као и о моментима који би могли довести до изразито неповољног поло-

жаја југословенског пословног партнера (на пример сувише високо процењена вредност патената и лиценци иностраног пословног партнера итд.).

Даље значајне карактеристике Закона су да је у члану 3. одређено да заједничко пословање не може да буде закључено у области банкарства, осигурања, унутрашњег саобраћаја, трговине, комуналних и сличних услужних делатности и друштвених служби, осим у области научно-истраживачког рада.

Међутим, по изузетку, Савезно извршно веће може предвидети да у одређеним случајевима домаће организације удруженог рада могу да закључе уговоре о улагањима из напред наведених делатности, ако Савезно извршно веће сматра да ће такво улагање допринети бржем развоју односне привредне гране или делатности.

Значајан моменат представља и захтев којим се фиксира минимална вредност улагања иностраних партнера. Тај износ не може да буде испод 1,500.000 динара (тј. око 100.000 US долара односно око 250.000—260.000 DM).

У члану 18. Закона одређује се да страни саговорач има право на трансфер средстава која оствари из заједничког пословања, а у складу са уговором о улагању и са савезним прописима о девизном пословању. О условима трансфера инвестиција детаљно се бави члан 19. Закона. У њему је истакнуто да страни саговорач има право на трансфер уложених средстава односно остатка уложених средстава, ако је уговор о улагању престао због остварења пословних циљева, односно истеком уговореног времена, ако је уговор о улагању раскинут из разлога предвиђених у Закону или ако је уговором о улагању предвиђено да страни саговорач може уложена средства делимично повлачити и за време важења уговора.

Важну констатацију садржи и члан 20. уговора у коме је речено: „Ако се после пуноважности уговора о улагању измени закон који регулише то улагање, на односе уређене тим уговором примењиваће се одредбе уговора и закона који су важливи на дан пуноважности уговора, ако је то повољније за саговорача или ако они одређена питања споразумно не уреде друкчије, сагласно одредбама измењеног закона“.

Сличну формулацију садржи тачка 4. поменутог Уставног амандмана XXII односно став 3. члана 27. Нацрта устава СФРЈ.

Југословенско законодавство и право према томе поштује на овај начин стечена права, а то представља значајну и важну гаранцију која долази до изражаја и у Уставу.

Још једна околност се мора имати у виду. Пошто у Југославији још није донет грађански законик, то веома важну улогу игра судска пракса. Према пракси судова дозвољена је уставна придржаја права својине (*Pactum reservati domini*). На тај начин инострани инвеститор може путем одговарајућих уговорних одредаба да сачува и осигура своја права.

Слобода уговарања уговорних странака произилази нарочито из члана 21. Закона. У њему је речено да спорове који у извршењу по улагању настају између домаће организације удруженог рада и страног саговорача, решава надлежни привредни суд у Југославији, ако уговором о улагању или посебним писменим споразумом није предвиђено да ове спорове решава изабрани суд (арбитража) који се образује при Привредној комори Југославије, Спољно-трговинска арбитража при Привредној комори Југославије, посебна арбитража коју саговорачи образују на основу уговора, или страна арбитража. Из овог произилази да странке могу слободно да уговоре југословенски или инострани суд за решавање евентуалних спорова. Југословенски заинтересовани кругови, у случају да инострани партнер са Запада тражи надлежност иностраног суда или арбитраже, обично настоје да се уговори надлежност Швајцарског трговачког суда или арбитраже, с обзиром да швајцарско облигационо право у приличној мери одговара облигационим правима држава у средњој Европи и на прилично адекватан начин и одговара приликама и робном промету у средњој Европи.

Ако се при томе има пред очима да странке могу уговорити да се пословање обавља заједничким органима (у коме како југословенска радна организација, тако и инострани партнер могу да буду заступљени равноправно — са истим бројем лица) — то представља у још једној битној мери могућност да инострани партнери могу заштитити веома ефикасно своја права.

Мора се истаћи — а што је већ и у предњим страницама овог чланка истакнуто — да је свакој заједници стало да у привредном погледу ужива у иностранству добар углед. Према нашем сазнању још ни у једном случају сарадње са иностраним партнером из уговора о заједничким улагањима није дошло до спора — што несумњиво представља озбиљан доказ да је југословенским пословним партнерима много стало да удовоље својим примљеним обавезама и да се послови обаве на обострано задовољство.

Иако из почетка поверење и интерес иностраних пословних кругова за заједничка улагања у нашу привреду нису били нарочито значајни — променила се ситуација у том погледу у последње време у значајној мери. Као доказ могу се навести одређени подаци. Од месеца јула 1967. године до октобра 1972. године закључено је и регистровано 66 уговора по Закону о улагању средстава страних лица у домаће организације удруженог рада. Године 1967. није закључен ни један једини уговор. 1968. закључено је 5 уговора, 1969. закључено је 11 уговора, 1970. године 12 уговора, 1971. године закључено је 18 уговора, а 1972. године до октобра било је закључено односно регистровано 20 уговора.

Из тога је очигледно да се интерес иностранства у вези овакве сарадње појачава.

Сматрамо за корисно да прикажемо из којих држава потичу уговорни инострани партнери. Ово се види из следеће шеме:

I. Државе из западне Европе

Држава	Број уговора	Држава	Број уговора
Белгија	2	Италија	17
Данска	1	Лихтенштајн	1
Немачка (СР)	16	Аустрија	3
Француска	4	Шведска	2
Велика Британија	1	Швајцарска	8
Холандија	1		

Са предузећима из западне Европе закључено је у предњем временском периоду 56 уговора.

II. Државе из источне Европе

Чехословачка и Немачка Демократска Република по 1 уговор, укупно 2 уговора.

III. Државе ван Европе

Јапан 1 уговор, Сједињене Државе Америке (USA) 7 уговора, укупно 8 уговора.

То је била ситуација до октобра 1972. године. Број сличних уговора повећао се у временском раздобљу од октобра 1972. године са 66 уговора до месеца маја 1973. године на 85 уговора — значи за пола године више него раније за читаву годину — из чега несумњиво произилази да инострани пословни кругови показују све веће интересовање за учествовање и сарадњу са југословенском привредом.

Треба истаћи да је од тих 85 уговора закључено 19 уговора са Италијом, а 17 уговора са Савезном Републиком Немачком.

Према подацима који су нам били доступни до сада се радило махом о пробним улагањима и о испитивању могућности, а ређе о озбиљним подухватима. Из почетка су средства улагана претежно у аутомобилску индустрију, мада су значајна средства уложена и у хемијску индустрију као и у индустрију куглачних лежајева.

Без сумње се назире интерес иностраних пословних партнера за улагање у нашу привреду и то је доказ да су инострани пословни кругови дошли до убеђења да и за њих могу да наста-

ну значајни послови путем сарадње са југословенским предузећима. Југословенско законодавство и пословна политика наших предузећа доказују да је Југославији стало до тога да докаже да и у привреди води политику равноправности. Политика не-сврставања и немешања у политику туђих држава је основна водиља југословенске спољне политике и либералан став према могућности избора судова за случај евентуалних спорова доказује да Југославија има поверење у могућност сарадње са партнерима из иностранства.

Одржавање дате речи и испуњавање преузетих обавеза — другим речима принцип начела *bona fides*, као и начела *sunt servanda* — у Југославији се строго поштују. Како југословенско законодавство — Устав и закони — тако и пословна пракса доприносе да инострани пословни партнер може бити сигуран да ће се поштовати његови интереси и да ће бити осигурана његова права; да му не прети ризик губитка инвестиција, те да је југословенским пословним круговима стало до тога да привредна сарадња са иностранством, без икакве дискриминације — на бази равноправности — постане сваким даном све јача и ефикаснија.

Закон о улагању средстава страних лица у домаће организације удруженог рада појављује се као ефикасан вид економске политике и међународне привредне сарадње путем којих наши и инострани уговорачи успостављају трајне пословне односе што несумњиво доводи и до јачања међународне сигурности и успостављања мира међу народима и континентима.

Сматрамо да је Закон, чије смо основне црте желели приказати, погодан да послужи као средство јачања мирољубиве политике и међународне сарадње коју је наша земља истакла у први план као свој задатак и циљ.

ЛИТЕРАТУРА

1) Др Владимир Капор: *Уставне гаранције иностраним улагачима средстава у домаће организације удруженог рада* (Амандман XXII-тач. 4), *Зборник радова*, Правни факултет у Новом Саду, 1973; 2) Др Бранко Вукмир: *Заједничка улагања и гаранције иностраним улагачима*, *Привреда и право*, 1973, Загреб; 3) Др Тибор Варади: *Уставни амандман XXII и нови прописи о заједничким улагањима домаћег и страног капитала*, *Гласник Адвокатске коморе*, Нови Сад, бр. 3/1972, — као и литература на нашем и на страним језицима наведена у поменутиим чланцима.

Јован Гуцуња, судија Општинског суда у Н. Саду

ПРИГОВОРИ НА КВАЛИТЕТ РОБЕ КОД УГОВОРА О КУПОПРОДАЈИ С ОСВРТОМ НА СУДСКУ ПРАКСУ

Једна од основних обавеза продавца из уговора о купопродаји јесте гарантовање физичких својстава робе, која је предмет уговора. Продавац гарантује купцу да роба има одређена својства односно да нема физичких недостатака — мана. Продавац, дакле, гарантује купцу квалитет робе и одговара за њене физичке мане.

Одговорност продавца за мане регулисана је код нас Општим узансама за промет робом¹ и то у узанси бр. 135, која гласи: „Продавац одговара купцу за мане робе које су постојале у тренутку преласка ризика на купца. Али продавац одговара и за мане робе које се појаве после преласка ризика на купца као последица узрока који је постојао пре преласка ризика.”

Питање квалитета — физичких својстава робе може бити регулисано уговором, прописима односно узансама или трговинским обичајима. Ако роба не поседује ова физичка својства тј. ако није оваквог квалитета, она има мане — недостатке.

Своја права у погледу квалитета робе купац штити и остварује приговором на квалитет — рекламацијом. Према томе, приговор на квалитет робе је инструмент заштите и остваривања права купца у погледу физичких својстава робе. С друге пак стране, приговор на квалитет представља и услов који омогућава купцу да остварује своја права због испоручене манљиве робе, што ће рећи да купац неће моћи остваривати та своја права, уколико није ставио приговор на квалитет продавцу.

Наиме, права која припадају купцу, у случају да испоручена роба има мана, не зависе само од купчеве обавезе да без одлагања утврди квалитет, већ и од приговора које мора ставити продавцу.

¹ Опште узансе за промет робом донео је Пленум Главне државне арбитраже на свом заседању од 18. јануара 1954. године, а објављене су у „Сл. листу ФНРЈ” бр. 15/54 од 7. априла 1954. године.

Приговор на квалитет као инструмент заштите и остваривања права купца и услов који омогућава ту заштиту и остваривање тих права купца, код нас је, у основи, регулисан Општим узансама за промет робом и то у узансама број 150—153, а затим и неким Посебним узансама.

С друге пак стране, треба рећи, да данашњи степен развитка трговине, у којој врло често учествује већи број учесника, може да изазове читав низ врло интересантних и нових правних ситуација поводом приговора на квалитет и захтева од судске праксе не само интерпретативну, већ и креативну улогу.

Најзад, и приликом унификације правила о међународној куповини и продаји робе и доношења Општих услова пословања из области трговине међународног карактера, посвећена је посебна пажња благовремености и ваљаности приговора на квалитет, као услову за остварење права купца у случају мана робе.

1. АКТИВНА ЛЕГИТИМАЦИЈА ЗА СТАВЉАЊЕ ПРИГОВОРА НА КВАЛИТЕТ

Општим узансама за промет робом је одређено да приговоре на квалитет треба да изјави купац, што треба схватити да су на то овлашћени директор предузећа или пуномоћник.

Чини се исправним и становиште да приговоре на квалитет може ставити и купчев возар, шпедитер или складиштар, ако они треба да изврше квалитативан преглед робе, што, међутим, не би имала право банка код које је отворен документарни акредитив ради плаћања испоручене робе.

Приговоре на квалитет може ваљано изјавити и купчев купац, али само ако је роба била директно њему испоручена од стране продавца.

Овакво становиште је заузео и *Врховни привредни суд* у својој одлуци *Сл. 1315/67.* од 11. октобра 1967. године: „Када продавац није непосредни испоручилац робе, купац може приговор на квалитет ставити и непосредно испоручиоцу.”

Исти је случај и када продавац по налогу купца испоручи робу директно трећем лицу на прераду.

Најзад, у свим осталим случајевима када треће лице изјави приговор на квалитет уместо купца, чини се најисправнијим мишљење др А. Голдштајна: „Ако приговоре изјави нетко трећи, они ће имати учинак само онда ако се таква особа унутар рока за приговоре може легитимирати као пуномоћник, уколико је продавалац одбио приговоре због недостатка пуномоћи.”² Ово из разлога што се на тај начин отклања могућност било каквог шпекулисања и заштите неуредног купца.

² Др А. Голдштајн: „Привредно уговорно право”, Загреб, 1967. године, стр. 294.

2. КОМЕ ТРЕБА САОПШТИТИ ПРИГОВОРЕ НА КВАЛИТЕТ

Општим узансама за промет робом је одређено да приговоре на квалитет треба саопштити продавцу. То значи да ће се приговори моћи саопштити и продавчевим пуномоћницима, али под условом да њихово пуномоћје није ограничено само на закључење посла, већ да важи и за његово извршење.

По мишљењу др А. Голдштајна агент, посредник, и остала трећа лица, која немају посебно овлашћење, нису овлашћена да приме приговор на квалитет. „... Такве се особе сматрају гласником купца (nuntius) па саопћени приговори имају учинак само ако их гласник на вријеме достави продаваоцу.”³

Поводом овога питања треба споменути врло значајну одлуку *Врховног привредног суда Сл. 1424/66*. у којој је заузето следеће становиште: „Приговор на квалитет, што га корисник гарантног листа у року од шест месеци од пријема испоруке одн. у року из гарантног листа саопшти техничком сервису који је у уговорном односу с произвођачем одн. увозником, сматра се да је благовремено саопштен непосредно и произвођачу одн. увознику и продавцу, иако овима није саопштен.”

Прихватајући ово становиште судске праксе као сасвим исправно, чини се исправним закључак да би био правоваљан и приговор на квалитет који је благовремено саопштен и било којем од ових лица.

Најзад, треба рећи да лица — радници продавца, који за њега, а у вези са испорученом робом, обављају разне техничке послове као нпр.: шофери, монтери, пратиоци транспорта итд. не би били овлашћени за правоваљан пријем саопштења приговора. Међутим, приговори ће имати утицаја уколико их ова неовлашћена лица благовремено доставе продавцу.

Поводом овога треба споменути пресуду *Врховног привредног суда Сл. 480/56* од 21. јуна 1956. године, у којој је заузето следеће становиште: „Купац може изјавити приговоре на количину и квалитет пратиоцу свиња или на други начин.”

У образложењу ове пресуде између осталог стоји: „Према томе, својство пратиоца има само тај значај да пратилац може бити непосредни прималац и преносилац рекламације, другим речима да купац, поред осталих сигурних начина за саопштавање приговора, може изабрати и тај начин да приговоре достави преко пратиоца. Следствено томе, квалитативни и квантитативни пријем робе у присуству пратиоца не може имати исте последице као пријем који се врши међу присутним странкама односно њиховим представницима у смислу става I број 150 Општих узанси за промет робом.”

У пресуди *Врховног привредног суда* новијег датума *Сл. 2013/68*. од 8. јануара 1969. године, заузето је следеће становиште: „Приговор на квалитет робе се мора изјавити овлашће-

³ Др А. Голдштајн: *Op. cit.*, стр. 294.

ном лицу уговорне странке, пуномоћнику по запослењу или другом овлашћеном лицу на основу посебне пуномоћи. Тракторист као лице које обавља техничке послове не може се сматрати пуномоћником за пријем рекламација на квалитет испоручене робе.”

У образложњу ове пресуде између осталог стоји: „Неосновано тужилац наводи у жалби да је благовремено изјавио приговор на квалитет испоручене конопље јер да је тужиочев складистар приликом примитка спорне робе саопштио тужениковом трактористи приговор да конопља има амброзију. Наиме, у том правцу правилно је првостепени суд нашао да је за ваљаност приговора на квалитет потребно да се рекламација изврши продавцу, подразумевајући да то мора бити овлашћено лице — пуномоћник по запослењу или друго лице по посебном овлашћењу. Стога се у овом случају не може узети да је ваљано дата рекламација лицу као што је тракториста јер он обавља само техничке радње, те се не може сматрати пуномоћником за пријем рекламације.”

Поводом овога питања врло је значајно и мало старије решење *Врховног привредног суда Сл. 350/59.* од 23. децембра 1959. године, у коме је заузето неколико становишта, а цитирају се следећа два:

Прво:

„Приговор због утврђених мана може се ставити продавчеву заступнику, ако је овлашћен за пријем приговора, као и другом лицу у радном односу код продавца, од кога се — с обзиром на однос у коме се то лице по свом положају или презумираном положају налази према продавцу — може с правом очекивати да ће саопштење о поднетом приговору доставити на праву адресу. Међу та лица спадају трговински помоћници, трговачки путници за робу коју су они продали, а агенти по правилу само ако стоје у сталном односу с продавцем.”

И друго:

„Приговор стављен неовлашћеном лицу имаће правно дејство само онда ако га то лице благовремено достави продавцу.”

3. РОК ЗА СТАВЉАЊЕ ПРИГОВОРА НА КВАЛИТЕТ

Питање рока за стављање приговора на квалитет је регулисано узансама број 150. и 151. Општих узанси за промет робом.

Одмах треба рећи да је тај рок из разумљивих разлога врло кратак. Основни циљ давања кратког рока за стављање приговора на квалитет је свакако заштита интереса продавца, а и самог привредног промета, који не трпи никакве неизвесности.

Остављањем кратког рока се, пре свега, лакше установљава: кад су мане настале, узроци због којих су мане настале,

у каквом је стању роба стигла, да ли је роба саобразна уговору, а свако одуговлачење са приговорима може отежати или потпуно осујетити утврђивање стања робе и обезбеђење доказа, што нарочито може доћи до изражаја код лако кварљиве робе. Шта више, код лако кварљиве робе, одуговлачење може да изазове знатно већу штету.

Други разлог краткоће рока за приговор је што се, на овај начин, оставља могућност продавцу да он сам са манљивом робом, на најбољи могући начин, располаже и спречи евентуалну већу штету. Ово такође може бити врло значајно код лако кварљиве робе, када купац одбије њен пријем.

На овај начин се, надаље, спречавају злоупотребе купца, који би, у зависности од понуде и потражње на тржишту могао да шпекулише са одбијањем пријема робе, уколико би рок за приговор био дужи.

Најзад, овако се постиже и већа уговорна дисциплина међу уговорним странкама, ажурност и одговорност, на којима управо треба да се заснива савремена трговина.

а) Рок за приговоре у случају видљивих мана

Као општу формулу рока за стављање приговора на квалитет могли бисмо утврдити, да је купац дужан да стави приговоре без одлагања, након што је утврдио мане. Дакле, дужност је купца да стави приговоре на квалитет у најкраћем могућем року, што, свакако, зависи од начина утврђивања квалитета, које се овде појављује као претходно питање.

Ове две радње се налазе у високом степену корелације и јединственог дејства, јер се приговори на квалитет, иако су стављени благовремено, неће прихватити, уколико није благовремено утврђен квалитет робе. Према узанси број 137. Општих узанси за промет робом, купац мора по пријему испоруке без одлагања утврдити квалитет робе, чим је то према редовном току ствари могуће.

У пресуди *Врховног привредног суда Сл. 504/55.* утврђено је:

„Рок за приговор на квалитет временски је везан за претходно утврђивање квалитета робе на веродостојан начин.”

Начин утврђивања квалитета (у погледу присуства продавца), свакако, да директно има утицаја на примену изречене опште формуле, да је купац дужан да без одлагања стави приговоре продавцу.

Према ставу I узансе број 150. Општих узанси за промет робом „кад су утврђивању квалитета присуствовале обе странке или њихови представници, купац мора своје приговоре на квалитет робе ставити продавцу приликом самог утврђивања квалитета.” Дакле, у овом случају и нема рока, купац мора приговоре ставити одмах, без одлагања.

Међутим, „кад продавац или његов представник није присуствовао утврђивању квалитета, купац мора, након што је утврдио мане, саопштити продавцу без одлагања своје приговоре на квалитет.” (Општа узанса број 150, ст. II).

Дакле, рок за стављање приговора у овом другом случају почиње тећи након што је купац утврдио мане — након утврђивања квалитета.

Међутим, иако Опште узансе рок за приговор везују за утврђивање квалитета, судска пракса је стала на становиште да утврђивање квалитета није увек нужна претпоставка за стављање приговора, па дозвољава да купац стави приговор на квалитет, иако робу није прегледао, уколико је за недостатке сазнао на други начин или ако има оправданог основа да посумња у квалитет. У том случају купац, наравно, ризикује да су приговори неосновани, па ће и сносити последице истицања неоснованог приговора.

Ово становиште је утврдила још Главна државна арбитража својим закључком Гс. 925/52. од 6. новембра 1952. године (Збирка одлука Државне арбитраже V сл. бр. 268):

„Квалитативне недостатке робе купац може да рекламира иако робу није прегледао ако има поузданог и оправданог основа сумњи да роба не одговара условима уговора.”

Пошто овде није утврђиван квалитет, то и почетак рока у коме купац може ставити приговоре није везан за некакву активну радњу купца, која би тачно одредила тај моменат. Због тога се чини најисправније решење, које је прихваћено и у судској пракси, да се у том случају рок за приговор рачуна од дана кад је купац могао и био дужан да утврди квалитет сагласно Општој узанси број 137.

У Посебним узансама за трговину житарицама⁴ предвиђено је „да се приговор на квалитет мора ставити непосредно приликом пријема робе и то ако су обе странке присутне примопредаји „одмах на лицу места”, а „ако се роба отпрема” у друго место, купац је дужан ставити приговор пре почетка истовара.” (Узанса број 17)

У Посебним узансама за трговину кромпиром⁵ посебно је третиран случај када су странке изрично уговориле преузимање кромпира на уговорној станици или складишту продавца, па купац и поред позива не дође. Према узанси 18. ст. II „у том случају купац задржава право приговора по Општој узанси број 151. за робни промет, као и приговора за оне мане за које је очигледно да су постојале већ при отпреми робе.”

У Скици за Законик о облигацијама и уговорима др М. Константиновића⁶ предвиђено је у чл. 409. да је купац дужан да без

⁴ Посебне узансе за трговину житарицама донео је Савез трговинских комора Југославије, а објављене су у „Сл. листу ФНРЈ” бр. 29/60.

⁵ Посебне узансе за трговину кромпиром донео је Управни одбор Савеза трговинских комора, а објављене су у „Сл. листу ФНРЈ” бр. 25/60.

⁶ Др М. Константиновић: „Облигације и уговори” — Скица за Законик о облигацијама и уговорима, Београд, 1969. године.

одлагања прегледа ствар на уобичајен начин и да о опаженим недостацима, када је реч о привреди, обавести продавца без одлагања, под претњом губитка права да се позове на постојање видљивих недостатака.

Једнообразни закон о међународној продаји телесних покретних ствари⁷ у чл. 39. ст. 1. тражи од купца да „у кратком року“ (promptly) обавести продавца о недостатку и то почев од часа када га је констатовао или када га је морао констатовати.

Термин „без одлагања“ у пракси може да одведе и у ширину, што би по сваку цену требало избећи и чини се да би било неправилно прихватити мишљења која сматрају да је то осам дана по пријему робе.⁸ Напротив, овај термин би, из већ до сада изнетих разлога требало тумачити стриктно и што уже. Овако једно ригорозно схватање је изражено у нешто старијој пресуди *Врховног привредног суда* бр. *Сл. 523/55.* од 22. септембра 1955. године, које се не чини сасвим исправним:

„Приговори због квалитативних мана робе учињени сутрадан по утврђивању тих мана нису благовремени.“

Међутим, нескривљена одлагања стављања приговора, али у најужем смислу, као нпр. државни празници, виша сила и др. свакако да не би смели утицати на благовременост приговора, док напротив колективни годишњи одмор, нерадни дани, изузев недеље и сл. не би могли бити узети као оправдање.

Препродаја робе од стране купца не би смела да утиче на продужетак рока за стављање приговора на квалитет, јер је дужност самог купца да исти утврди. Његова је ствар што је то препустио свом купцу и свако одлагање подношења приговора због тога, не би требало да погађа продавца, већ ту ризик остаје на купцу. Овде би се ценило када је купац могао или морао да утврди квалитет и од тог тренутка би се рачунао рок за подношење приговора. Према томе, ако би купац без одлагања проследио приговор продавцу, који је примио од свог купца, тај приговор би и поред тога био неблаговремен, уколико је постојало закашњење у утврђивању квалитета или саопштењу приговора од стране његовог купца.

Ако је, међутим, испорука извршена директно купчевом купцу, он може да стави приговоре директно продавцу, па ће се третирати као директан купац у погледу рокова за утврђивање квалитета и стављања приговора на квалитет, или пак преко свог продавца, с тим што ће се, у том случају, у рок за стављање приговора урачунати и време потребно да приговор до њега стигне.

У Скици за Законик о облигацијама и уговорима је усвојен нешто блажи критеријум, па је у чл. 409. ст. 2. речено:

⁷ Uniform law on the International Sale of Goods, после два Римска пројекта из 1935. и 1951. израђена од Међународног института за унификацију приватног права у Риму и Хашког пројекта из 1956. израђен од Комисије именоване од стране Хашке конференције за купопродају усвојен је 1964. године.

⁸ Др Р. Кашанин — В. Кукољац: „Опште узансе за промет робом и њихова примена у пракси“, Београд, 1967. године, стр. 127.

„Констатовање недостатака и обавештавање продавца извршено је благовремено ако је купац, према редовном току ствари, могао дознати за недостатке ствари тек од својих клијената и ако је тада обавестио продавца без одлагања.”

Међутим, овакве могућности би, у развијеном промету, где би и купчев купац евентуално вршио даљу препродају, могле да знатно продуже моменат утврђивања квалитета и рока за стављање приговора на квалитет, што се коси са основним принципима, који управо захтевају кратак рок тј. поступање без одлагања.

Овај рок за стављање приговора на квалитет, који је изражен термином „без одлагања”, је у ствари субјективан рок, пошто, видећемо доцније, постоји и објективни рок, после чијег протека купац, чак ни у случају скривених мана или обмане продавца, не би могао ставити приговор на квалитет.

Субјективни рок за стављање приговора на квалитет нема преклузивни карактер и о његовој благовремености суд неће водити рачуна по службеној дужности, већ само по приговору продавца. Овде су интересантне као изричите две старије одлуке и то:

Одлука Главне државне арбитраже Гс. 159/51. од 1. марта 1951. године:

„Суд не испитује благовременост рекламације по службеној дужности.”

А затим, решење *Врховног привредног суда* Сл. 51/57. од 29. јула 1957. године:

„Ако између странака није спорна благовременост поднетих приговора на квалитет, суд није овлашћен да њихову благовременост цени по службеној дужности.”

Продавац се, међутим, неће моћи позвати на неблагоприятност приговора на квалитет, уколико је макар и на конклюдентан начин, у начелу, прихватио приговор и, у начелу, поступао по њему, а поготово ако га најпре прихвати и упусти се у решавање његове основаности, па тек онда изјави да приговор није благовремен. Од воље продавца искључиво зависи да ли ће прихватити неблагоприятност приговор, а ако га једном прихвати, на било који начин: изричан, прећутан, конклюдентан, остаје у обавези према купцу поводом приговора, наравно, уколико приговор и суштински буде основан.

У пракси се најчешће неблагоприятни приговори прихватају конклюдентним радњама, које могу бити најразличитије. У судској пракси је ово питање, међутим, расчишћено, у ком правцу се цитирају најзанимљивије одлуке *Врховног привредног суда*:

Пресуда Сл. 1466/69. од 5. фебруара 1970. године:

„Када се продавац упусти у разматрање рекламације и покуша уклонити недостатке, не може више истицати да је рекламација била неблагоприятна.”

Пресуда Сл. 987/60. од 14. јула 1960. године:

„Продавцу стоји на вољи да прихвати и неблаговремене приговоре на квалитет. То може учинити и конклюдентним радњама нпр. ако се упусти у разматрање основаности приговора, а при томе се не огради од њихове неблаговремености.”

Пресуда Сл. 333/61. од 20. марта 1961. године:

„Упућивањем комерцијалног директора у циљу прегледа робе и утврђивања њеног квалитета, извршеним после купчеве рекламације на квалитет, продавац је на конклюдентан начин у начелу прихватио поднету рекламацију и пристао да се накнадно утврди да ли роба по квалитету одговара условима уговора.”

Пресуда Сл. 280/60. од 26. марта 1960. године:

„Има се узети да је продавац прихватио као благовремену купчеву рекламацију на квалитет, ако је поводом те рекламације послао купцу своје представнике ради испитивања узрока утврђених недостатака и ако за све то време није ставио до знања купцу да рекламацију сматра неблаговременом.”

Према томе, продавац на најразличитије начине, често и несвесно, може прихватити купчев неблаговремени приговор. Међутим, што је и из цитираних пресуда видљиво, продавац не би прихватио купчев неблаговремени приговор и поред успостављања контакта са купцем поводом приговора, уколико се огради од његове неблаговремености тј. ако стави до знања купцу да његов приговор сматра неблаговременим и поред тога што су његови представници дошли да нпр. утврде узроке мана.

Код постепених испорука — у оброцима, рок за стављање приговора рачуна се за сваки оброк, јер се исто тако врши и утврђивање квалитета. То значи да се за сваки оброк мора ставити посебан приговор, док не би важио један генерални приговор за све а нарочито будуће оброке.

Најзад, судска пракса је одступила од строгости рока за приговор у случају испуњења уговора о кооперацији, с обзиром на специфичности у овом односу.

Решењем Врховног привредног суда Сл. 1168/62. од 3. јула 1962. године, је одлучено:

„Код испуњења уговора о кооперацији (уговора о заједничком учествовању у производњи одређене робе) не важе строги рокови за стављање приговора на квалитет робе коју је једна од странака — учесника у кооперацији испоручила у испуњењу својих обавеза”.

Дакле, и у овој материји се појављује један изузетак, па то становиште, као и сваки други изузетак треба што уже схватити. Не би ваљало применити га аналогичном на све трајне по-

словне односе, већ га евентуално задржати само за случајеве заједничке производње, мада, чини се, ни ту нема тако чврстог основа.

б) Рок за приговоре у случају скривених мана и обмане

Манљива роба не мора увек имати видљиве мане. Напротив често се дешава да роба има такве мане, које се нису могле приликом уобичајеног прегледа робе утврдити, већ само нпр. стручним испитивањем, које по трговачким обичајима није нужно, или само употребом робе или се пак показује постепено. У таквим случајевима се ради о скривеним манама. Овде спада и недостатак у квалитету робе која се испоручује у оригиналном паковању.

Продавац, дакле, приликом редовног утврђивања квалитета робе објективно није могао да утврди мане на роби, па није ни могао да стави приговор на квалитет, јер није ни могао, нити морао, знати ни претпоставити да постоје разлози за стављање приговора. Исти је случај уколико продавац обмане купца у погледу квалитета робе.

Пошто не би било у реду да купац трпи због неких продавчевих грешака или недозвољених радњи, то је и Општим узансама за промет робом у узанси број 151. ст. I утврђено следеће:

„Кад се ради о скривеним манама, као и кад је продавац обмануо купца у погледу квалитета испоручене робе, купац мора ставити продавцу приговоре на квалитет робе без одлагања, чим је ману открио или за обману сазнао.”

Дакле, рок за стављање приговора на квалитет се продужује од момента утврђивања квалитета на моменат откривања мане односно сазнања обмане. Овде се, надаље, поново успоставља исти субјективни рок, који се рачуна од момента откривања мане односно сазнања за обману, а који је изражен истим термином као и код видљивих мана „без одлагања”.

Међутим, Опште узансе дају и један објективан рок у трајању од шест месеци од пријема испоруке у коме се може уопште ставити приговор на квалитет у случају скривених мана или обмане, изузев ако је у питању кривично дело. Претпоставка је, наиме, да би у овом року морала да се појави свака мана, која је настала пре испоруке и за коју одговара продавац. Тако је у ставу II узансе број 151. Општих узанси за промет робом утврђено:

„Али ни у тим случајевима купац не може ставити продавцу приговоре на квалитет робе по истеку шест месеци од дана пријема испоруке, изузев ако се ради о обмани која представља кривично дело.”

Купац према томе, када се ради о скривеним манама и обмани, мора да води рачуна и придржава се и субјективног

рока, за кога важи све што је речено код видљивих мана, и објективног рока.

У овом правцу је најпотпунија одлука *Врховног привредног суда* изражена у решењу *Сл. 692/56.* од 22. децембра 1956. године, која гласи:

„За благовременост рекламације због скривених мана потребно је не само да је рекламација учињена у року од 6 месеци од дана испоруке, већ и да је поднета без одлагања чим је мана откривена.

Ако је роба испоручена по диспозицији купца трећем лицу и ово лице открије скривене мане, благовременост купчеве рекламације цени се од времена када су мане откривене, с тим што се у тај рок има урачунати и време потребно да рекламација трећег лица стигне купцу.”

Ту је затим пресуда *Врховног привредног суда Сл. 22/59.* од 16. фебруара 1959. године, која гласи:

„Истеком шестомесечног рока, рачунајући од дана пријема испоруке, гаси се право купца да због скривених мана робе остварује право на накнаду штете.”

Овај објективни рок од шест месеци је, за разлику од већ споменутог субјективног рока преклузивног карактера и о њему суд води рачуна по службеној дужности. Ово је свакако резултат утицаја предратних правних правила⁹, а произлази и из контекста одредбе става II узансе број 151. Општих узанси за промет робом, мада није дословце означено да је у питању преклузивни рок.

Овај рок је схваћен као преклузивни рок у судској пракси још за време постојања и рада *Главне државне арбитраже*, у чијој је одлуци *Гс. 431/54.* од 12. априла 1954. године (Збирка одлука Државне арбитраже, VII св. бр. 363) утврђено:

„Приговори да роба има скривене мане не могу се ставити по истеку шест месеци од дана пријема испоруке. Шестомесечни рок из става два узансе 151. је преклузивни рок. Одговорност продавца може бити продужена путем гаранцијских рокова.”

Чини се, да би било исправно овај објективни рок узети као преклузивни и када су у питању видљиве мане, уколико продавац не приговори неблаговремености приговора у погледу субјективног рока.

У Скици за Законик о облигацијама и уговорима овај објективни рок је продужен на „две године од предаје ствари, изузев када је уговором одређен дужи рок гаранције”, а из поставке одредбе става 3. чл. 410. могао би се извести закључак да се не би могао уговорити краћи рок.

На исти начин је ово питање решено и у чл. 39. Једнообразног закона о међународној продаји робе, који је имао утицаја на многа решења дата у Скици.

⁹ Хрватски трговачки закон, параграф 349. ст. 1; Аустријски општи трговачки законик чл. 349. ст. 1; Трговачки закон за Босну и Херцеговину, параграф 367. ст. 1.

Општи услови СЕВ-а из 1968. године¹⁰ питање рока за стављање приговора решавају на други начин. Ту нема разлике између видљивих и скривених мана, нити објективног или субјективног рока. У § 72. утврђено је да се приговор на квалитет може поднети у року од шест месеци рачунајући од датума испоруке, а ако је дата гаранција најкасније тридесет дана након истека рока за гаранцију, под условом да је недостатак откривен у границама гарантног рока. Када је у питању лако кварљива роба уговорне стране се обавезују да уговором утврде краће рокове. Интересантно је споменути и препоруку земљама чланицама дат у преамбули 5 „Одлуке о побољшању ОУ СЕВ од 1958. године” да при куповини лакопокварљиве робе животињског порекла из НР Монголије одређују у уговорима краће рокове за подношење приговора него што су предвиђени у § 72. ОУП СЕВ од 1968. године.

Чини се, међутим, да овакво регулисање рока за стављање приговора на квалитет не одговара земљама са развијеном савременом трговином.

Прекорачењем рока, према члану 39. став 1. Једнообразног закона о међународној продаји телесних покретних ствари, купац „губи право да се позове на недостатак...”, а према § 72. став 3. Општих услова СЕВ купац се лишава права да се обрати арбитражи, што наводи на закључак да је и овде у питању рок преклузивног карактера.

в) Продужење рока за стављање приговора

Објективни рок у трајању од шест месеци утврђен одредбом става II узансе бр. 151. Општих узанси за промет робом може се и продужити. До продужења тог рока може доћи против воље продавца, споразумом уговорних страна или једностраном вољом — изјавом продавца.

Против воље продавца овај рок ће бити продужен уколико се ради о обмани која представља кривично дело, што је предвиђено у ставу II узансе бр. 151. Општих узанси за промет робом, у ком случају се приговор може ставити до истека застареног рока.

С обзиром да је у питању диспозитивно право и да се на основу одредебе става II узансе број 2. примена Општих узанси може вољом странака искључити, то уговорне стране могу утврдити и дуже рокове у којима се може ставити приговор на квалитет због скривених мана. То су тзв. гарантни рокови. Међутим, и код њих ће важити онај субјективни рок и обавеза купца да без одлагања по откривању мане стави приговор.

¹⁰ „Општи услови за испоруку робе између организација земаља — чланица СЕВ (ОУП СЕВ од 1968. године),” донети су Одлуком Сталне комисије СЕВ за Спољну трговину на XXII заседању, од 29. маја до 1. јуна 1968. године: О побољшању „Општих услова СЕВ од 1958. године”. Ступили су на снагу 1. јануара 1969. године.

Поводом овога интересантна је следећа пресуда *Врховног привредног суда Сл. 354/56.* од 26. јула 1956. године:

„Уговарањем гарантног рока од пет година странке су искључиле примену узансе бр. 151. у погледу шестомесечног рока за стављање приговора због скривених мана.”

Најзад, једностраним издавањем гарантног листа продавац може продужити овај објективни рок.

Иначе, рокови предвиђени Општим узансама за промет робом за стављање приговора на квалитет су, као и саме Опште узансе, диспозитивне природе, па важе само ако странке уговором нису одредиле друге рокове.

(Наставиће се)

ИЗ СУДСТВА

Када по приватној тужби није било истраге, па суд оцењује да ли је описано дело кривично дело, мора се поћи од претпоставке да су наводи у приватној тужби тачни, јер се одлучне чињенице супротне одлучним чињеницама наведеним у приватној тужби, могу утврдити само после одржаног јавног претреса на коме су заступљени принципи усмености, непосредности и контрадикторности.

Побијаним решењем првостепени суд је нашао да нема места спровођењу истраге против Б. М. због крив. дела клевете из чл. 169. ст. 2. КЗ и кривичног дела увреде из чл. 170. ст. 2. КЗ по тужби приватног тужиоца К. Б., јер да дела којима се терети нису кривична дела.

У својој жалби против наведеног решења приватни тужилац наводи да је доказао постојање кривичних дела из чл. 169. ст. 2. из чл. 170. ст. 2. КЗ, па предлаже да се првостепено решење укине и предмет врати на доношење нове одлуке.

Уважавајући жалбу Врховни суд Војводине је преиначио првостепено решење и одредио спровођење истраге, а са следећих разлога: „Када по приватној тужби није било истраге, па суд оцењује да ли је описано дело кривично дело, мора се поћи од претпоставке да су наводи у приватној тужби тачни, јер се одлучне чињенице супротне одлучним чињеницама наведеним у приватној тужби, могу утврдити само после одржаног јавног претреса на коме су заступљени принципи усмености, непосредности и контрадикторности. У приватној тужби је наведено да је Б. М. дописнику „Експрес полити-

ке“ за приватног тужиоца изнео да је: „... лош радник, човек који воли да замеће кавгу и оговара људе и да су радници огорчени на његове поступке.“

У побијаном решењу првостепени суд утврђује да је: „окривљени сараднику изнео због чега је приватном тужиоцу престао радни однос тј. да је радни однос престао што радници нису хтели да прихвате приватног тужиоца“, па је оценио да у овим радњама Б. М. нема елемената ни кривичног дела клевете из чл. 169. ст. 2. КЗ ни кривичног дела увреде из чл. 170. ст. 2. КЗ, нити било ког другог кривичног дела.

Пошто првостепени суд није ценио речи окривљеног наведене у приватној тужби, а које садрже све битне елементе кривичних дела из чл. 169. и 170. КЗ, већ друге речи, које је сам неовлашћено утврдио, ваљало је преиначити првостепено решење и предмет вратити на спровођење истраге.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Кж. 1197/72. од 28. XII 1972)

Свест о одређеним елементима бића кривичног дела, било да су они квалификаторни или привилеговани, може да постоји чак и у оним случајевима када је дошло до битно смањене урачуњљивости извршиоца уопштено узев, па се и у таквом случају постојање квалификаторног елемента свирепости мора ценити с обзиром на начин извршења дела.

Првостепеном пресудом оптужена Д. С. оглашена је кривом због крив. дела убиства из чл. 135. ст.

1. КЗ и осуђена на казну строгог затвора у трајању од 12 година.

Јавни тужилац је изјавио жалбу из свих законом предвиђених разлога, предлажући између осталог да се побијана пресуда преиначи и утврди да је у питању кривично дело из чл. 135. ст. 2. тач. 1. КЗ.

Бранилац оптужене је такође изјавио жалбу због свих разлога предвиђених законом тражећи да се првостепена пресуда преиначи и утврди да је у питању кривично дело убиства на мах из чл. 136. КЗ.

Овај суд је својом пресудом делимично уважио жалбу браниоца, преиначивши првостепену пресуду у погледу одлуке о казни и изрекао оптуженој казну строгог затвора у трајању од 8 година.

У разлозима пресуде наводи се:

„Погрешан је чињенични и правни закључак првостепеног суда да у конкретном случају не стоји кривично дело из чл. 135. ст. 2. тач. 1. КЗ, с обзиром да је утврђено постојање битно смањене урачунљивости код оптужене а што искључује могућност постојања све сти о томе да је оштећеној наносила патње које представљају далеко већу свирепост од оне која је иначе присутна при извршењу сваког кривичног дела убиства.

Овакав закључак првостепеног суда није прихватљив с обзиром да свест о одређеним елементима бића кривичног дела, били они квалификаторни или привилеговани, може да постоји чак и у оним случајевима када је дошло до битно смањене урачунљивости извршиоца уопштено узето.

По нахођењу овог суда постојање елемента свирепости морало се ценити с обзиром на начин извршења дела. Пошто сам по себи задати број удараца не указује на постојање свирепости, а имајући у виду да су у конкретном случају ударци следили један за другим у врло кратком периоду намеће се закључак да патња и трпљење оштећене услед тога нису биле посебне, већ интензивитета од оних које прате свако убиство. Према томе, првостепени суд је правилно закључио да се не ради о убиству на свиреп начин иако тај свој закључак у побијаној пресуди није правилно образложио.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Кж. 738/72. од 5. X 1972)

Стицај између кривичних дела преваре у служби из члана 318а Кривичног законика и кривичног дела фалсификата и уништења службене исправе књиге или списка из члана 319. Кривичног законика није могућ пошто се кривично дело преваре у служби врши подношењем лажних обрачуна што значи да је фалсификат службене исправе елемент кривичног дела преваре у служби.

Првостепеном пресудом оглашени су кривим оптужени С. Р. и В. М. због кривичних дела фалсификата службене исправе из члана 319. ст. 1. у вези става 3. КЗ и кривичног дела злоупотребе службеног положаја и овлашћења из користољубља у покушају па им је изречена скупна казна затвора у трајању од 5 и 7 месеци.

Оптужени у својим жалбама побијају првостепену пресуду због повреде кривичног закона сматрајући да се њиховим радњама стичу само елементи кривичног дела преваре у служби из члана 318а КЗ а не и кривичног дела фалсификата из чл. 319. КЗ.

Врховни суд Војводине је преиначио првостепену пресуду и радије оптужених квалификовао као кривично дело преваре у служби и то у односу на оптуженог С. Р. из чл. 318а ст. 2. а у односу на оптуженог В. М. из чл. 318. ст. 1. КЗ, све у вези чл. 16. КЗ и изрекао им казне затвора у трајању од 10 и 5 месеци.

У разлозима пресуде наводи се:

Основане су жалбе оптужених у односу на квалификацију дела, а наиме, да се у њиховим радњама не стичу елементи кривичних дела из чл. 314а и 319. КЗ већ да се стичу само елементи кривичног дела преваре у служби из чл. 318а КЗ у покушају.

Кривично дело преваре у служби чини службено лице, или у овом случају, одговорно лице у радној организацији које у намери да прибави себи или другоме противправну имовинску корист подношењем лажних обрачуна доведе у заблуду радну организацију да изврши незакониту исплату.

У конкретном случају оптужени су састављали фиктивне записнице тј. обрачуна у намери да себи прибаве противправну имовинску корист, па су те лажне обрачуна предали рачуноводству које је на основу истих доведено у заблуду, требало да изврши незакониту исплату. Према томе, у радњама оптужених стичу се сви елементи кривичног дела преваре у служби и то у односу на оптуженог С. Р. из чл. 318а ст. 2. КЗ, а у односу на оптуженог В. М. из чл. 318а ст. 1. КЗ, све у вези чл. 16. КЗ.

Пошто се кривично дело преваре у служби врши подношењем лажних обрачуна, то је фалсификат службене исправе елемент кривичног дела преваре у служби, па стога кривично дело фалсификата не може да стоји као посебно дело у стицају са кривичним делом преваре у служби.

Пошто је првостепеном пресудом повређен кривични закон на штету оптужених у том делу је ваљало уважити њихове жалбе.

(Пресуда Врховног суда Војводине Кж. 1156/72. од 30. I 1973)

Живко Киселички

ИЗ УПРАВЕ

УПУЂИВАЊЕ СПИСА КРИВИЧНОГ ПРЕДМЕТА СТРАНОЈ ДРЖАВИ

(Мишљење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове бр. 04-19/1 од 2. II 1973. године)

По питању правосудних органа да ли постоји законска могућност да се списи кривичног предмета упуте односно уступе страниј држави, с обзиром да се и оштећено и осумњичено лице налазе у страниј држави, дато је следеће мишљење:

У одредбама члана 42. Конвенције са Грчком, у којој се у конкретном случају налазе оштећени и осумњичени, предвиђена је могућност да се списи кривичног предмета са свим доказима упуте Министарству правде Грчке ради кривичног гоњења односног лица у Грчкој.

КАКО ОЦЕЊИВАТИ И УТВРЂИВАТИ ПОСТОЈАЊЕ ПРАВНОГ И ФАКТИЧКОГ РЕЦИПРОЦИТЕТА

(Објашњење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове, бр. 1797/2 од 11. V 1973. године)

Од одговора на питање постојања правног или фактичког реципроцитета између наше земље и Турске не зависи расправљање заоставштине, јер се не ради о постојању реципроцитета у наслеђивању, већ о постојању реципроцитета у погледу располагања наслеђеним непокретностима путем правног посла (продаја, поклон, замена) од стране наследника турских држављана.

Међутим, својевремено се стало на становиште да не треба утврђивати постојање реципроцитета у наслеђивању у односу на поједине земље већ претпоставити да овај реципроцитет постоји према свим земљама — док се противно не докаже.

СТРАНИ ДРЖАВЉАНИ И ПИТАЊЕ РАСПОЛАГАЊА НЕКРЕТНИНАМА СТЕЧЕНИХ ПУТЕМ НАСЛЕЂИВАЊА У НАШОЈ ЗЕМЉИ

(Објашњење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове, бр. 574/1 од 11. V 1973. године)

Према важећим југословенским прописима, на територији Југославије страни држављани могу, под условом реципроцитета, располагати земљиштем и зградама, које су стекли путем наслеђивања, као и југословенски држављани.

Уговор о правној помоћи у члану 34. став 2. предвиђа да држављани једне стране уговорнице могу тестаментом располагати својим непокретним и покретним добрима која се налазе на територији друге стране уговорнице. Како Уговором није регулисано питање располагања наслеђеном непокретном имовином по основу продаје, то се у том погледу примењује законски режим страна уговорница.

ПОТРАЖИВАЊЕ РАДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ОД СТРАНОГ ДРЖАВЉАНИНА

(Објашњење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове, бр. 471 од 13. IV 1973. године)

Љубљанска банка — филијала из Сарајева, својим актом бр. 2250 од 7. IV 1973. године упутила је замолицу Савезном секретаријату за правосудне и опште управне послове за давање објашњења по следећем питању:

Ова филијала је 8. V 1972. године аустралијском грађанину грешком службеника наше банке исплатила више износ од 2.700,00 динара заменом травелес чекова. Чекови су вучени на USA \$ од стране агенције СООК. Банка се обратила Аустралијској амбасади у Београду, а ова је обавестила да није у могућности да било шта учини по овој ствари и упутила банку да се директно обрати страници. Банка је то учинила, али од исте није добила никакав одговор. Стога банка тражи упутство од поменутог Секретаријата на који начин да поступи даље.

По наведеном питању дато је објашњење да је најцелисходније да се банка претходно обрати Савезном секретаријату за иностранне послове — Управи за конзуларне послове с молбом да наше Представништво у Аустралији покуша да утиче на страног држављанина да овај добровољно врати више примљени износ.

Ако пак тај покушај не успе, остаје као једина могућност да односно потраживање остварујете тужбом код надлежног аустралијског суда. У том случају требало би да банка замоли Савезни секретаријат за иностранне послове, а овај наше Представништво у Аустралији, за обавештење о висини адвокатских трошкова, с тим да потребну документацију и аванс за трошкове доставити Представништву, разуме се, уколико оно пристане да се у овој ствари ангажује.

НАДЛЕЖНОСТ НАШИХ СУДОВА ЗА РАСПРАВУ ЗАОСТАВШТИНЕ ПОВРАТНИКА У НАШОЈ ЗЕМЉИ

(Објашњење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове бр. 150/1 од 22. II 1973. године)

С обзиром да се ради о америчком држављанину југословенског порекла, који се као повратник стално настанио и умро у нашој земљи, као и с обзиром да се његова покретна имовина налази такође у нашој земљи, треба узети да је надлежан наш суд за расправу заоставштине.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД ПОЛАГАЊА ПАРНИЧНИХ ТРОШКОВА

(Објашњење Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове бр. 360/1 од 16. III 1973. године)

На питање да ли грчки држављани који туже пред нашим судовима мора да поступи по тражењу туженика, тј. да обезбеде парничне трошкове депоновањем код суда одређене суме новца, дато је следеће објашњење:

Уговором између наше државе и Краљевине Грчке о узајамним правним односима предвиђено је ослобођење од полагања обезбеђења за парничне трошкове (акторска кауција) за држављане страна уговорница који имају пребивалиште или пословно седиште у једној од држава уговорница (члан 2). Према томе, када југословенски држављани туже у Грчкој односно грчки држављани у Југославији, ни су дужни да положи актерску кауцију. Наведени Уговор је објављен у „Службеном листу ФНРЈ“ — Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 7/60.

Младен Косовац

саветник

Савезног секретаријата за правосудне и опште управне послове

САОПШТЕЊА

ПРЕГЛЕД ВАЖЕБИХ ТАРИФА О НАГРАДАМА И НАКНАДАМА ТРОШКОВА ЗА РАД АДВОКАТА

1. Босна и Херцеговина

Тарифа о наградама и накнади трошкова за рад адвоката (пречишћени текст) објављена је у „Службеном листу СР Б и Х”, број 1/72. од 27. I 1972. године, а од тога дана се примењују и последње измене и допуне обухваћене пречишћеним текстом.

„Службени лист СР Б и Х” издаје истоимена Новинска установа у Сарајеву, ул. Павла Горанина бр. 17-б/1 (цена броја 1/72. је 6.-дин. али није познато да ли још има непродатих примерака).

Ова Тарифа, заједно са другим прописима о адвокатури, објављена је и у посебној броштури у издању НИП „Задругар”, Сарајево, 1973. г.

2. Црна Гора

Тарифа о наградама и накнади трошкова за рад адвоката објављена је у „Службеном листу СР ЦГ”, број 8/72. од 25. V 1972. године, а од тога дана се и примењује (Рјешење о давању сагласности на Тарифу објављено је у „Службеном листу СР ЦГ”, број 6/72).

„Службени лист СР ЦГ” издаје истоимена Новинска установа у Титограду (цена наведеног броја је 3.-дин., али није познато да ли још има непродатих примерака).

Ова Тарифа, заједно с другим прописима о адвокатури, објављена је и у посебној броштури, такође у издању НУ „Сл. лист СР ЦГ”, 1972. г.

3. Хрватска

Тарифа о наградама и накнади трошкова за рад адвоката објављена је у „Народним новинама” — Службеном листу СРХ — број 21/66, а Измјене и допуне Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад одвјетника објављене су у „Народним новинама”, број 26/70. од 18. VI 1970. године и ступиле на снагу осмог дана након објаве.

Издавач „Народних новина” је истоимени Новинско-издавачки завод у Загребу, Мартићева ул. бр. 25 (двор. зграда). Цијена броја 26/70. је 3.-дин., али није познато да ли има непродатих примјерака.

Ова Тарифа (у пречишћеном тексту) објављена је и у „Југословенској адвокатури”, број 5/70 (издање Савеза адвокатских комора Југосла-

вије, Београд, Моше Пијаде бр. 13/1), као и у посебној брошури издатој 1970. године од стране Одвјетничке коморе Хрватске, Загреб, Зрињевац 15 (цијена је 6.— дин. али није познато да ли још има непродатих примјера).

4. Македонија

Тарифа за награде и надоместоците на трошоците за работата на адвокатите објављена је у „Службен весник на СРМ”, број 30/70. од 12. XII 1970. године и примењује се од тога дана.

Издавач „Службеног весника на СРМ” је истоимено Издавачко претпријатие у Скопју, ул. „29. ноември” број 10-а.

Ова Тарифа објављена је и у „Југословенској адвокатури” број 1-2/71.

5. Словенија

Правилник ин тарифа о награђевању одветников објављен је у „Урадном листу СРС”, шт. 22/73. од 27. VI 1973. године, а примењује се од 1. VII 1973. године.

„Урадни лист СРС” издаје истоимени Часописни завод у Љубљани, ул. Веселова 11. (Цена наведеног броја је 12.— дин).

Овај правилник с тарифом објављен је и у посебној брошури у издању Одветничке зборнице Словеније (Љубљана, Тавчарјева 9), у сарадњи с поменутиим часописним заводом.

6. Србија (и Косово)

Тарифа о наградама и накнади трошкова за рад адвоката (пречишћени текст) објављена је у „Службеном гласнику СРС”, број 44/71. од 6. XI 1971. године, а од тога дана се примењују и последње измене и допуне обухваћене пречишћеним текстом.

Ова Тарифа још увек важи и на територији САП Косово. „Службени гласник СРС” издаје Републички завод за јавну управу, Београд, ул. Немањина бр. 14-26 (цена наведеног броја је 4.-дин.).

Ова Тарифа објављена је и у „Југословенској адвокатури”, бр. 5-6/71.

7. Војводина

Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката објављена је у „Службеном листу САПВ”, број 14/73. од 31. VII 1973. године и од тога дана се примењује.

„Службени лист САПВ” издаје Секретаријат за законодавство САПВ, а адреса редакције и администрације је: НП „Дневник”, Нови Сад, Булевар „23. октобар”, број 31 (цена наведеном броју је 9.— дин.).

Ова Тарифа објављена је и у посебној брошури (10/73) у издању Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, ул. Змај Јовина број 20/1.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Бранко Појић, <i>Покрајинско веће као други дом Покрајинске скупштине</i> — — — — —	1
Др Панта Марина, <i>Смисао и садржина најновије измене у функцији одбране окривљеног у кривичном поступку</i> —	6
Др Карло Ковач, <i>Гарантије инвеститорима за улагања у иностранству</i> — — — — —	10
Јован Гуцуња, <i>Приговори на квалитет робе код уговора о купопродаји с освртом на судску праксу</i> — — — — —	20

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Из судства</i> (Живко Киселички) — — — — —	33
<i>Из управе</i> (Младен Косовац) — — — — —	35

САОПШТЕЊА

<i>Преглед важећих тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката</i> — — — — —	37
--	----

Уређивачки савет:

Сава Грујић, адвокат у Зрењанину, *мр Александар Бурђев*, члан Извршног одбора ПК ССРН Војводине, *Иван Иванић*, заменик јавног тужиоца САП Војводине, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Марија Кленоцки*, судија Вишег привредног суда у Новом Саду, *др Велибор Лукић*, адвокат у Новом Саду, *Јован Милић*, судија Врховног суда Војводине у Новом Саду, *др Милијан Поповић*, доцент Правног факултета у Новом Саду, *Петар Шарчевић*, адвокат у Суботици, *Бранко Шинжар*, друштвено-политички радник у Новом Саду.

Уређивачки одбор:

Сава Савић, главни и одговорни уредник, адвокат у Новом Саду, *Борбе Вебер*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокатски приправник у Новом Саду, *Живко Киселички*, адвокат у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 42-201. — Годишња претплата 60.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 5.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: Штампарија „БУДУЋНОСТ“, Нови Сад, Шумадијска број 12.

